

ԽՐԱՏԱԿԱՆ ՄԻ ՏԵՍԱԿ ԱՌԱԿՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

ՄԱՐԿ ՏՈՒԷՆ

Մանկութիւնիցս սկսած ես սիրում էի կարդալ մի տեսակ խրատական առակներ, որոնց մէջ գտնում էի սրտիս համար բաւականութիւն և որոնցից քաղում էի կեանքի համար օրինակներ:

Այդ առակները միշտ ձեռաց էի պահում և ամեն անգամ, երբ վատ մտքեր էին իմ մէջ չգանում իմ մի որ և է մերձաւորի նկատմամբ, ես նորանց էի զիմում և նոքա քշում՝ ցրւում էին յանցաւոր մտածողութիւնս: Երբ ես զգում էի ինձ եսասէր, ժլատ և անազնիւ, զիմում էի կրկին առակներին և նոքա նորից հաղորդում էին ինձ վեհ արամադրութիւն:

Բայց շատ անգամ իմ մէջ ցանկութիւն է երևացել, որ այդ արիւնահեղ առակները չը կտրւեն բարեյաջող տեղում, այլ շարունակած լինեն մինչև վերջ բարերարութեան ամբողջ պատմութիւնը բոլոր հետեւանքներով: Այդ ցանկութիւնը ժամանակով այնքան մեծացաւ իմ սրտում, որ վերջապէս վճռեցի՝ ես ինքս գտնեմ նոցա համար շարունակութիւններ: Ես եռանդով սկսեցի գործը առաջ տանել և մեծ նեղութիւնից ու բազմաշխատ հետախուզութիւններից յետոյ իրագործեցի մտադրութիւնս:

Այժմ կաշխատեմ ներկայացնել ձեզ իմ աշխատանքի հետեւանքները, զետեղելով առանձին-առանձին առակները և աւելացնելով նորանց այն շարունակութիւնները, որոնք՝ իմ հետազօտութիւններից յետոյ՝ ես գտել եմ պատշաճաւոր:

ԵՐԱԽՏԱԳԵՏ ՇՈՒՆԸ

Մի անգամ, մի բարեսիրտ բժիշկ (որ բարոյագիտական գրքերի սիրահար էր) տեսաւ. փողոցում թափառող մի շուն՝ տանձւելիս կոտրած ոտի ցաւից, Բժիշկը տարաւ խղճալի արարածին իւր տունը, դրստեց ու կապեց նորա ցաւած ոտը և կրկին արձակեց փողոց:

Բժիշկը համարեա մոռացել էր իւր արած բարերարութեան մասին, երբ մի քանի օրից յետոյ, առաւօտեան, գաւթի զուռը բացելուց՝ տեսաւ շնորհակալ շանը՝ կանգնած մի ուրիշ թափառական շան հետ, որի ոտը նոյնպէս կոտրած էր մի ինչ որ պատճառից: Բարեսիրտ բժիշկը իսկոյն օգնեց խեղճ կենդանուն, ըստ որում հիացաւ նախախնամութեան անհաս ազդեցութեան վերայ, որով երախտագիտութեան շնորհքը արտափայլում է մինչև անգամ մի շնչին շան մէջ...

Շարունակումներն

Միւս օր առաւօտեան բժիշկը տեսաւ իւր դռան առաջ երկու առողջ, շնորհակալ դէմքով, շներ և նոցա հետ դարձեալ երկու կաղ շներ: Բժիշկը սորանց ևս օգնեց և չորս շները գնացին իրանց ճանապարհը՝ թողնելով բժշկին հիացած և հոգեզմայլ դրութեան մէջ: Հետեւեալ առաւօտը բժշկի դրանը կանգնած էին չորս առողջացած շները և նոցա հետ կրկին մի չորս հիւանդներ, որոնց վերայ բժիշկը դրեց նոյն խնամքը: Միւս առաւօտը բժշկի դրանը հաւաքւել էին արդէն տասնևվեց շուն, որոնցից կէսը նոր կաղացածներ էին: Բժիշկը մինչև կէսօր հազիւ կարողացաւ բոլորի ոտներն էլ ուղղել. բայց նորա հոգեզմայլ տրամադրութեանը սկսեց խառնւել մի տեսակ ծանրութիւն: Հետեւեալ առաւօտեան արեգակը ծագեց՝ լուսաւորելու բժշկի դրան առաջ արդէն երեսներկու շան, որոնցից տասնևվեցը նոր կաղացածներ էին: Սոքա բռնել էին բոլոր մայրը և փողոցի կէս լայնքը, իսկ հետաքրքիր ամբոխը նայում էր այդ տեսարանին:

Կաղ շների ունոցը, բժշկաւածների ուրախ ձիւր, դառարկապորաների ասեկոսէները տալիս էին տեսարանին մեծութիւն և վեհութիւն: Փողոցում անցուդարձը դադարել էր:

Բարեգործ բժիշկը հրաւիրեց իւր հաշուով մի քանի ոսկոր գնողներ օգնութեան և հազիւ կարողացաւ մինչև մութն ընկնելը վերջացնել իւր բարի գործը:

Բայց ամեն բան ունի իւր չափը, իւր սահմանը: Երբ լուսացաւ հետեւեալ առաւօտը և բարի բժիշկը՝ տեսաւ նորից հաւաքւած ցաւազար շների անվերջ շարքը, նա բացականչեց:

—Պէտք է վերջապէս խոստովանեմ, որ ինձ խաբել և չիմարացրել են բարոյախօսական զրքերը, որոնց մէջ ցոյց է տրւած ամեն բանի միայն երեսը և թագգրած է աստառը: Տուէ՛ք ինձ իմ հրացանը, չէ, շատ է վատացել դրութիւնս:

Ձեռքին բռնած հրացանը՝ նա դուրս վազեց շէմքը և յանկարծ պատահտբար կոխեց ամենաառաջին անգամ բժշկած շան ազինէ: Շունը իսկոյն բռնեց բժշկի ոտքը և խածեց: Շունը, որ հիացել էր իրան արած բարութիւնից, այնպէս մի ոգևորութիւն էր ստացել, որ սկսել էր ցնորքների մէջ ընկնել և վերջապէս կատաղել էր:

Մի ամսից յետոյ, երբ բարեգործ բժիշկը տանջուում էր ջրավախի արհաւիրքներից, նա ժողովեց իւր տրտում բարեկամներին և յայտնեց հետեւեալ կտակը:

—Ձգոյշ կացէ՛ք բարոյախօսական զրքերից: Նոքա յայտնում են իրողութեան միայն կէսը: Երբ որ ձեզ դիմելու լինի փուչ-կենդանուն մէկը օգնութեան, իսկ դուք կասկածում լինէք ձեր արածի հետեւանքների մասին, զգուշացէ՛ք առաջնանից և ինքներդ սպանեցէք այդ տեսակ տաւարին:

Վերջացնելով այս խօսքերը, բարեգործը շուռ եկաւ դէպի պատը և աւանդեց հողին:

II

ԲԱՐԵԳՈՐԾ ՀԵՂԻՆԱԿԸ

Մի չքաւոր պատանի գրող շատ էր աշխատում տպել տալ իւր յօդւածները, բայց ի գուր. օրագիրները չէին ընդունում խեղճի գրւածները: Վերջապէս տանջւած զրկանքներից և քաղցածութիւնից, նա վճռեց պատմել իւր դրութեան մասին մի յայտնի հեղինակի և խնդրեց նորա հովանաւորութիւնը: Այս բարեհոգի մարդը իսկոյն

Թողեց իւր սեփական գործը և սկսեց Թերթել պատանու յետ ստացած ձեռագիրները:

Վերջացնելով ընթերցանութիւնը՝ նա սեղմեց պատանու ձեռքը բարեկամաբար և ասաց:

— Ձեր աշխատանքը առանց արժանաւորութիւնների չէ. եկէ՛ք ինձ մօտ երկուշաբթի օրը՝ բան ունեմ ասելու:

Երբ նշանակած օրը պատանին եկաւ, երեւելի հեղինակը՝ ժպիտը բերանին, առանց մի խօսք ասելու, բացեց ամսագրի նոր հրատարակած համարը և գրեց պատանու առաջ: Պատանին, երբ տեսաւ իւր յօդածը տպած, հիացմունքից չը գիտէր, ինչ անէր:

— Ի՞նչով, աղաղակեց նա, չոքելով և արտասուելով, ի՞նչով կարող եմ ես երբ և ինչէ՛ր յայտնել ձեզ իմ անչափ շնորհակալութիւնը:

Այս դէպքը Թող ուսուցանի մեզ ուշադիր լինելու նոր զրական ոյժերին, որոնք կարօտ են մեր օգնութեան:

Շարունակութիւն

Մի շաբաթից յետոյ պատանին նորից եկաւ յայտնի գրողի մօտ արդէն հինգ չընդունւած ձեռագիրներով: Բարի մարդը այս այցելութեան վերայ փոքր ինչ զարմացաւ, որովհետեւ բարոյախօսական գրքերից նա չիշում էր, որ նոր գրողը կարօտ է միայն առաջին օգնութեան: Սակայն նա նայեց և այս ձեռագիրները: Զնշելով անպէտք ճուղամբանութիւնները և հանելով միջից աւելորդաբանութիւններով լքցրած ամբողջ Թերթեր, նա այնքան ուղղեց, որ ձեռագիրներից երկուսը կարելի եղաւ տպագրութեան տալու:

Անցաւ մի երկու շաբաթ և շնորհակալ պատանին եկաւ՝ նոր բեռ հետը: Յայտնի հեղինակը երբ առաջին անգամ կարողացաւ օգնել նոր ասպարէզ մտնողին, զգաց իւր կատարած լաւ գործի քաղցրութիւնը և մինչև անգամ համեմատեց իրան բարոյախօսական գրքերում պատահող բարեգործների հետ. բայց այժմ սկսում էր նկատել, որ սա բարեգործութեան մի նոր, օտարոտի դէպք է: Նորա ոգևորութիւնը կորաւ: Այսու ամենայնիւ նա չը կարողացաւ ժերթել պատանուն, որ այնպէս միամիտ սրտով և հաւատով դիմել էր նորա հովանաւորութեան: Հետեւանք՝ վերջ ամենայնի՝ այն եղաւ,

որ երևելի հեղինակը տեսաւ իրան ծանրաբեռնւած նորափթիթ գրողի գրքերով: Նորա բոլոր ջանքերը շուտով աչքի անցնել երիտասարդ գրողի բոլոր արդիւնաբերութիւնը.— ի ղուր անցան:

Հովանաւորողը ստիպւած էր պատանուն ամեն օր խրատներ տալ, ուղղել, քաջալերել, միևնոյն ժամանակը հոգալ, որ նորա գրւածները տպեն, ուստի և կոկել նորա ձեռագիրները:

Երբ վերջապէս երիտասարդ գրողը հարթեց իրան համար ծանապարհը, նա յանկարծ մեծ անուն ստացաւ, երբ տպեց մի գիրք, ուր նկարագրում էր երևելի հեղինակի տնային կեանքը, որով սակայն նա խոր խոցեց իւր հովանաւորողի սիրտը, որովհետեւ պատանին իւր նկարագրութեան մէջ գործ էր ածում կծու ծաղր և հաղորդում էր ճշդութեամբ չը պատմելիք մանրամասնութիւնները: Գիրքը ունեցաւ մեծ յաջողութիւն. սքստիկ տարածւեց: Երևելի հեղինակը շատ տխրեց այս տմարդի վիրաւորանքից:

Ծանր հառաչելով նա ասաց.

—Աւաղ, գրքերը ինձ խաբեցին, նոքա չեն հաղորդում բարոյադիտական դէպքերի մանրամասնութիւնները: Զգուշացէ՛ք, բարեկամներս, նոր հեղինակներից: Ով անյայտութիւնից չի կարողանում դուրս դալ, նորան օգնելով՝ դուք մի չարիք էք պատրաստում ձեզ համար:

III

ՇՆՈՐՀԱԿԱՆ ԱՄՈՒՍԻՆԸ

Մի անգամ տիկին Մակսպադէնը գնում էր կառքով իւր փոքրիկ որդու հետ միասին քաղաքի մեծ փողոցով: Յանկարծ ձիերը խրտնեցին, կատաղի վազեցին և կառավարին վայր գցեցին: Իսկ մայր ու որդին սարսափած մնացել էին կառքում:

Յանկարծ մի երիտասարդ սալլապան, տունելով այդ, թողեց իւր սալլը, ընկաւ համարձակութեամբ ձիերի առաջը և կանգնեցրեց նորանց: Շնորհակալ տիկինը նշանակեց սալլապանի թւահամարը և երբ տուն վերադարձաւ՝ պատմեց նորա քաջութեան մասին իւր ամուսնուն (որ ի գէպ ասել կարդում էր բարոյախօսական գրքեր):

Ամուսինը լսելով պատմութիւնը՝ արտասուեց, փառք տւեց Ամ-

նակալին, աւանց որի կամքի մի ճնճղուկ անգամ չի ընկնում բունից, ուղարկեց քաջ սալապանի ետեւից և տալով նորան հինգ հարիւր դոլլարի ստացական՝ ասաց.

—Առէ՛ք այս, պարոն Ֆերգիւսոն, իբրև վարձատրութիւն ձեր արած ազնիւ գործի համար և եթէ երբ և իցէ կարօտութիւն զգաք՝ քաջ իմացէք, որ ինձանում կը գտնէք երախտագէտ մի սիրտ:

Այս դէպքը մեզ սովորեցնում է, որ բարի գործը միշտ վարձատրում է նորա կատարողին, որչափ և աննշան լինէր նորա հասարակական դիրքը:

ՀԱՐԱԹԻՆ

Մի շարաթից յետոյ եկաւ սալապան Ֆերգիւսոնը և խնդրեց պարոն Մաքսպադենին օգնելու նորան աւելի յարմար պաշտօն ստանալու, որովհետև նորան արժանի չէր, որ նա սալեր ասանել բերելով զբազէր: Մաքսպադենը տւեց նորան գրագրի պաշտօն լաւ ռոճիկով:

Շուտով Ֆերգիւսոնի մայրը հիւանդացաւ և Ֆերգիւսօնը... Որպէս զի չը ձանձրացնենք ընթերցողին, յայտնենք մի անգամից, որ պարոն Մաքսպադենը համաձայնեց ընդունելու նորան իւր տունը: Մայրը տեղափոխեց. բայց սկսեց շատ տխրել իւր փոքրիկ երեխաների կարօտից: Ուստի հարկաւոր եղաւ, որ փոքրիկ Մերին, Զուլիան և Հարաճճի Զիմին էլ տուն բերւեն:

Այս Զիմին ունէր մի զմելի, որը ձեռքին նա գնում է հիւրասենեակ և կտրատում է թանկագին պաստառները և փացնում կահ կարասիքը: Նրկու օր էլ անցնելուց յետոյ յանկարծ ընկաւ սանդուխքից, վիզը կտորեց և մեռաւ: Թաղումին հաւաքել էին մինչև տասնեօթ մարդ բարեկամներից: Սոքա բոլորը ծանօթացան տանտէրերի հետ և խնդրեցին տանը պաշտօններ, որ և վերջապէս ստացան:

Ֆերգիւսոնները ձեռքն առին ամբողջ տունը: Պառաւր յաճախ հարփում էր և այս ու այն կողմ չիշոցներ թափում: Բայց շնորհակալ Մաքսպադենները իրանց պարտքն էին համարում նորան ուղղել, չիշելով նորա որդու արած բարերարութիւնը: Ֆերգիւսոնը յաճախ տուն էր գալիս, աշխատանք քիչ էր բերում ընտանիքին և խնդրում էր, որ իւր համար գտնէին աւելի հանգիստ և արդիւնաւէտ տեղ,

որ և յաջողեց ճարել Մակսպադենի շնորհիւ: Բայց երբ եկաւ ամառ-
ւայ արձակուողի ժամանակը՝ Ֆերգիւսոնը սկսեց յամառ կերպով պա-
հանջել, որ նորան ուղարկեն Եւրոպա՝ առողջութիւնը կազդուրելու
համար: Մաքսպադենը այդտեղ այլ ևս չը կարողացաւ համբերել,
բողոքեց այդ անկոչ բռնաւորի դէմ և վճռական կերպով մերժեց:
Ֆերգիւսոնի մայրը այնպէս զարմացաւ, որ օդու շիշը վաչր գցեց
ձեռքիցը և նորա յիշոցախօս բերանը մի քանի րոպէ պապանձեց: Փոքր
ինչ յետոյ՝ երբ ուշքը վերան եկաւ՝ պառաւը կատաղի կերպով գոռաց:

—Սյդպէ՞ս է ձեր շնորհակալութիւնը: Իսկ մոռածել էք ար-
դեօ՞ք թէ որտեղ կը լինէին ձեր կինը և որդին, եթէ իմ որդու
օգնութիւնը չը լինէր:

Ֆերգիւսոնն էլ վերայ հասաւ միւսնոյն նախատինքով:

—Սյդպէ՞ս է ձեր երախտագիտութիւնը: Դուք մէկ ասացէ՛ք—
ես ազատե՞լ եմ ձեր կնոջ կեանքը թէ ոչ:

Եօթն ազգականները վազեցին եկան խոհանոցից և մէկը միւ-
սից առաջ ընկնելով՝ նախատեցին:

—Հը՛, այդպէ՞ս է եղել ուրեմն ձեր շնորհակալութիւնը:

Ֆերգիւսոնի քույրերը զարմացական հայեացքով սկսել էին նոյն-
պէս տրոնջալ և բերանները բացեցին նախատինք թափելու, բայց
նոցա մայրը յանկարծ սկսեց լալ և բացականչեց:

—Մէկ մոռածեցէ՛ք, որ մեր փոքրիկ Զիմմին այս տանը կորցրեց
իւր կեանքը:

Մաքսպադենի զայրոյթը աւելի ևս սաստկացաւ և նա կատաղի
կերպով գոռաց:

—Դուրս իմ տանիցը, մուրացկանների ազգ, դուրս: Ինձ խա-
րել էին գրքերը, բայց այսուհետեւ այդպէս բան չի կրկնիլ. սա էլ
բաւական է:

Յետոյ՝ դիմելով Ֆերգիւսոնին՝ շեշտեց.

—Թէև յիրաւի դու ազատել ես կնոջս կեանքը. բայց ես կը սպա-
նեմ տեղն ու տեղը ամեն մի անպիտանի, թէգուզ նա քեզանից
էլ աւելին արած լինի:

Որովհետեւ ես քարոզիչ քահանայ չեմ. այդ պատճառով ներելի է, եթէ ես վերջումն եմ դնում վկայութիւնս՝ փոխանակ սկզբում բերելու: Ես նորան քաղում եմ՝ Նախագահ Լինկոլնի մասին յիշողութիւններս գրելից:

Ճակեալ դերասանը Ֆալստաֆի դերում հիացնում էր Լինկոլնին: Նրեւելի նախագահը, ինչպէս յայտնի է, սիրում էր ուրիշներին հաղորդել իւր համակրութեան զգացմունքները. ուստի և Հակետին նա գրել էր մի սիրալիր փոքր տոմս, որի մէջ արտայայտել էր նորան՝ խաղից ստացած բաւականութեան զգացմունքը: Հակետը՝ ի պատասխան այդ տոմսի՝ ուղարկում է մի գիրք՝ կարծեմ՝ իւր յորինած: Յետոյ գրում է նախագահին մի քանի նամակներ: Մի անգամ, ես գնացել է նախագահի հրաւերով Սպիտակ Տան պալատը: Նախագահի սենեակը գնալուց ես պատահեցի Հակետին՝ նստած ընդունարանում՝ սպասող դրութեան մէջ: Նախագահը հարցրեց.

—Ոչ ոք չը կա՞յ ընդունարանում:

Նրբ ես դրական պատասխան տուի և յայտնեցի Հակետի մասին, Լինկոլնը վրդովւած ասաց.

—Ա՛խ, ես չեմ կարող, ես չեմ ցանկանում տեսնել այդ պարոնին: Ես կարծում էի, նա արդէն գնացել է:

Յետոյ աւելացրեց,

—Այս հանգամանքը բնորոշ կերպով ապացուցանում է այդ շրջանի մարդկանց հետ բարեկամութիւն հաստատելու անյարմարութիւնը: Դուք գիտէք, թէ որչափ ես յարգում էի Հակետի դերասանական տաղանդը և գիտէք իմ նորան համակրական տոմս գրելը: Նա ուղարկեց ինձ այս գիրքը և ես կարծում էի թէ դորանով ամեն բան վերջացաւ: Նա լաւ դերասան է և լաւ անուն ունի: Եւ կարելի էր ենթադրել, որ իմ և նորա մէջ սկսած բարեկամական քայլը ոչ մի ուրիշ հեռանք չէր ունենալ: Բայց ի՞նչ էք կարծում, ի՞նչ է նա ինձից ցանկանում:

Ես չը կարողացայ գուշակել Լինկոլնը շարունակեց.

—Նա ցանկանում է, մի խօսքով, ատանալ դեսպանի պաշտօն Լոնդոնում: Տեսնո՞ւմ էք քաջին:

Վերջումը պէտք է յայտնեմ, որ Ֆերգիւսոնի մասին պատմածս իսկական դէպք է, որին ես ականատես եմ եղել, ես միայն փոքր ինչ փոխել եմ այստեղ մանրամասնութիւնները, որպէս զի Ֆերգիւսոնը չը ճանաչէի:

Իմ ընթերցողներից իւրաքանչիւրը իւր կեանքի զգացած և բարի տրամադրած ըրպէներում՝ խաղացած կը լինի անշուշտ բարեգործ հերոսի դեր, ես շատ կը ցանկալի գիտենալ, թէ նոցանից քանիսր հաճութիւն կզգալին պատմել իրանց հետ պատահած դէպքերը բոլոր նոցա մանրամասնութիւններով և հեռուանքներով: